

Het was de zundag veur Pinksteren, 29 mei, in 't joar 1881. Bij Freins Nolde op Schotter'uze was alles an de kaante.

Het melken was edoane. De koe'n en de varkens hadden heur gerak. De boer en zien vrouwe meuken zich kloar, um straks hen Zuudwolde hen de karke te goan.

Het was een prachtige veurjoarsdag. Noa al de regen van de leste dagen was de lucht iniens op'ekloard. De sunne scheen over de honderden peerdebloemen en botterbloemen in de weide en tegen de boswalle krabden de kiepen

van wonder en geweld in 't mulle zaand, om wat te vreten te vienden.

"Nou Jante, dan goa 'k mar. Tegen melkoavend bin 'k er wal weer!"

Dat was Mina, de meid, die vandage, nou 't zuk mooi weer was en ok, omdat 't zundag was, noar heur va en moe

gung. Die woonden in de Tippe. Heur va, de olde Koes, was ziek. Al een hiele tied. In de winter was hij an 't sukkelen

ekomen: pien op de borst, wat körtoamig. En as hij een entie leup, mus hij gauw goan zitten.

Want aandere, dan völ

hij dale.

Now zat hij dan de hiele dag in huus, veur 't raam achter de bloemen of stoef op de kachel. En 't olde meinse

beredderde wat in en um huus. De sikke mus op tied emölken en de eieren van de paar kiepen, die ze hadden,

egaard worden.

Twei kiender hadden ze: allebeide magies. De olste was etrouwd en woonde an de Voart. De jongste, Mina, die nou

32 joar was, was meid bij Freins Nolde op Schotter'uze. Zij mug der gern wezen. Het was d'r hard anpakken, mar

Freins en Jante waren goed ver d'r.

Um de veer of vijf weken, miestal zundags, kwaamp ze thuus. En van 't geld, dat ze now in de meimoand ekregen ar,

zul ze wal wat mitnemen, zodat heur olden de huur van het olde huus zöllen können betaal'n.

Op disse zundag zaten de olde Koes en zien vrouwe al op tied achter 't veinster, um uut te kieken noar Mina. Op

Iemelvoartsdag was zij d'r niet ewest. Ze zul now vast en zeker wèl koom'n....

* * *

Langs de boswalle leup Mina Koes op huus an. Het duurde mar eev'n, of zij was al achter de strubben verdwenen.

Zij har zich op heur zundags an'etrökken. 't Ooriezer mit de golden stiften en kroonties har ze op 't heufd.

De grote heide lag now veur heur. Zij har ok de weg noar Zuudwolde können nemen en dan deur 't Oosterveld hen.

Mar tussen al dat karkvolk wol ze gien woord hebben, dat ze vandage niet naar de karke gung.

Volgende weke was 't

Pinksteren. Dan zul ze de scha wel weer inhalen.

En zo leup ze now dwars deur de grieze heide over de olde schoapedrift, die noar 't Kobuspad gung. Hier en doar

zaten gaten in 't pad, die vol water stunden. Mit heur stevige schoenen stapte ze d'r behendig over

hen.

Waar grote plassen waren sprong ze van de iene bentepolle op d' andere.

Of en toe vuilde ze tegen heur lichaam, of ze in de rokbuse nog de zilveren knippe har.

Veer-en-darteg stuver har ze uut heur kiste ehaald. Zij har zich disse maand weer veur een joar in'ehuurd as meid bij

Freins Nolde.

Heur joarloon har ze veur een paar weken ebeurd. Heur va en moe zullen bliede wezen. Niet allent, umdat ze heur

weer ies zagen. Mar ok, umdat ze het geld, dat zij mitnam, zo bitter goed können gebruiken.

De olde schoapedrift beug of naar links. De kaante van 't Zwarte Gat op: een olde veenkoele, midden tussen met

heide begreuide heuvelties. As ze doar was, zul ze zowat op d' helfte wezen. Ze zette er flink de gaank in. Het zul

warm worden vandage ...

* * *

Remmelt van der Hulst was d' oavend teveuren, zoaterdag, zunder geld thuis ekommen.

Hij woonde in een slimme veenhutte, dicht bij de Gaffelwieke, over de Voart.

Vrogger was hij een goeie boerenarbeider, die overal een stee kun kriegen. Bij Stienbargen in Zuudwolde har hij

joarenlang ewarkt.

Mar toen hij etrouwd was, was 't anders eworden. Zien vrouwe kwaamp van de Voart en wol doar niet weg. En zo

har hij wark mutten zuken als veenarbeider. In 't begun har hij wel zien beste edoane, hoewel hij neerkeek op het

slag volk, waar hij mit warken mus.

Dat was roeg volk, dat overal vandoan kwaamp. Roeg in de mond en 't mes lös in de buse. Van 't geld, dat ze

verdienden, gung zoaterdags-oavends het mieste noar de kastelein. Deur de draank waren ze bezeten, allemoale.

In 't begun lag Remmelt dat niet. Mar van lieverloa was hij mit goan doen. Ok midden in de weke gung hij nou wel

noar de harbarg.

Dan leut hij alles opschrieven. Zoaterdag zul hij joa toch weer geld kriegen....

Disse weke hadden ze vake in de regen mutten warken. As ze dan 's oavens, op huus angungen harren ze alle dagen

effen an'elegd, um bij een "schone" weer wat op oadem en op temperatuur te komen. De hiele weke har hij 't loaten

opschrieven. Een paar dagen al har hij zitten ruzie maken in de kroeg. Want zien vrouwe zee d'r iedere keer wat van,

as hij thuis kwaamp en weer noar jenever stunk.

"Ie ontholdt et an de huusholding", zee ze. Straks ebbe wij, ikke, oes maj'n en ieje, niks meer te eten. Remmelt, ik

woarschouw oe ! As dat zo deurgiet, giet et ielemoale mis mit oens !"

Zo har hij vanoavend in een overmoedige bui al zien mit-arbeiders etraceerd. Toen hij betalen mus, zag hij, dat er

niet veule meer overbleef. En toen har hij ok zien leste stuyvers nog in jenever um'ezet,

Laveloos was hij op huus an'egoane. Gien alve cent meer op zak. Hij har esnauwd en evlukt, toen

hij binnen kwaamp.

"Remmelt, now ek et oe nog wel zo 'ezegd!

Wij ebt gien geld en gien eten meer in huus!

't Jonk ek zowat zunder eten naar bedde ebracht! Hoe mut dat nou?

Remmelt har mit de voeste op de toafel esloane. Hij har mit de klompen op de stienen vloer estaampt. Het huus trilde

der van. Zien vrouwe was weggevlucht in een hoekienl en gung doar zitten reeren. Toen har Remmelt zich um'edreid,

de klompen uut'egood en zunder zich uut te trekken, was hij in de beddestee op de kapotte dekens goan liggen. Een

toertien later klunk zien geronk deur 't hiele huus. Hij sleup.

Zien vrouwe gung toen pas in de stoel zitten, vlak veur de open beddestee. Zij kun niet sloapen en bleef d'hiele nacht

zitten snokken en zacht reeren. Of en toe leut ze heur kop zakken en dommelde even in. Mar dan schrök ze weer

vlakker en heurde weer het gesnörk van Remmelt, die zien roes uutsleup. Toen de lucht in 't oosten al rood begunde

te worden en een prachtig mooie mei-zundag ankondigde, ontfarmde eindelek de slaap zich ok over heur.

* * *

Zij weur wakker van een harde slag. Zij schrök op en keek verwilderd um zich hen, Buten leup Remmelt, die de deure

achter zich dicht 'esmeten har. Woar zul die hen goan ?

"Remmelt! - Waar goa 'j hen ?" Zij kreet het uut. Een angstig gevuul beklemdde heur. "Giet oe niks an! – Zuj wal zien!"

was het norske antwoord, dat met een zwoare stem binnensmonds terug 'esnauwd weur.

"Remmelt, blieft toch hier!" reup zien vrouwe.

"Aj ,niet verhongereren wilt, muj mij loaten goan !", was 't ienige bescheid van de man, die in de richting van de Voart

stevig vurtstapte.

Remmelt wol noar Zuudwolde. Wat hij doar precies zul goan doen, wus hij nog niet. Hij dacht er over um te proberen,

bij ien of aandere boer weer wark te kriegen. As vaste arbeider zul hij wel gien kaans hebben. De eersten meie was

al ewest. Misschien... hij kun ies proberen bij Stienbargen. Een lösse arbeider zöl hij in disse tied, straks mit 't heuien

en zo, wel kunnen gebruiken. Hij vuulde spiet over zien draankzucht en schaamde zich veur zien vrouwe. Die kun 't joa

ok niet helpen...

Hij leup over de Voart, dwars deur de Peerdelaanden op de Lindeger schoele an zoveule meugelijk dwars deur de

weilanden en over de heide en deur de strubben.

Intussen begunde zien mage zich te reuren. Seins gistermiddag har hij gien krummel eten meer ehad. En de draank

van gisteroavend har hum dörstig emaaft. Uut een sloot probeerde hij wat helder water te drinken. Het hölp wel

eev'n mar noa een poossien kwaamp de dörst toch weer terugge. De honger begunde al slimmer

te worden. Zo
weuren zien goeie veurnemens al meer noar de achtergrond edrunge.
Hij leup over de Lindeger stroate hen, het Schotterveld in. De zonne begunde al meer kracht te kriegen en maakte et hoaste te warm, um nog veer te lopen. Hij dacht al hielemoale niet meer an al zien goeie plannen en veurnemens.
Mangs het karkvolk wol hij niet terechte komen. Der waren nog genug, die hum zöllen kennen.
En dan kwaamp er allent mar proat van, as hij zich hier leut zien.
Langs een hazenpattien leup hij mit de haanden in de buze het heideveld in. Links van hum, in de veerte, lagen de boerderijen op Schotter'uze: allemoale deur hoge bomen in 'esleuten. Veur hum en de aandere kaante op, niks as heide. Hier en doar een haze, die opsprung uut zien leger, as hij er te dichte bij kwaamp, of een evertasse, die vlug wegschoefelde van het pattien, woar het zich in de warme zonne har liggen te koesteren.
De waarmte meuk hum duzelig. Zien gedachten dreiden um ien djng: eten of geld.
Hoe dan ok !
In zien buze vuulde hij het scharpe mes, dat hij altied bij zich har. In 't veen kun dat sums neudig wezen. . . .
In de varte lagen de bargies rond het Zwarte Gat. Doar gung hij op an. Over de schoapedrift, die noar Schotter'uze gung, kwaamp Mina Koes. De zonne schitterde in heur oorier. . . .
* * *

Zij stapte flink op. Ze was zowat halfweg. Van de kaante van Linde, rechts van heur, har ze de kerel zien ankommen,
Toen hij dichterbij was, zag ze, dat het Rummelt van der Hulst was. Zij kende hum neg wel van 'n joar of wat 'elène.
Hij wa 'etrouwd en uut disse contreien weg 'eqoane. De kaante op van de Voart. Wat zul hij op zundagmörge te zuken hebben, hier in 't veld?
Zij schrök, toen hij dichterbij kwaamp en zij de duustere dreiging zag in zien ogen en van zien voesten, die hij in mekare 'ebald had in zien buze.
Zunder meer deurlopen gung niet Ze wol, dat er moar meer meinsen in de buurt waren. Doar haj 't al.
"Mina Koes, ik bin bliede, da'k oe zie!", reup hij, toen hij vlak bij heur was.
"Hoezo dan? En hoe giet 't met oe, Rummelt van der Hulst ?"
"Mit mei giet het slecht. Barre slecht ! Wij hebt gien geld meer in huus, umme brood te kopen. Oens kleine mej'n mut starven van hunger. En nou wo'k van oe geld hebben! Want ie ebt pas oen loon 'ekregèn !"
"Ik hebbe niet meer dan veer-en-dartig stuver bij mij. Die bint veur mien va en moe. Mien va is de hiele winter ziek ewest. En aander geld kooft er niet in!"
De begeerte begunde te braanden in de ogen van Rummelt. "Mina, ik mutte dat geld hebben! Aanders ... anders is 't niet best mit oe!" Hij ging vlak veur heur stoan en heuld heur tegen.

"Remmelt, waart' oe!" reup Mina.

Mar op 't zelfde ogenblik sprung Remmelt op heur toe en sleug heur tegen de grond. Ze vól dwars over de heide an de raand van de smalle drift.

Unnerwiel Remmelt probeerde, heur onder te holden, krabde ze hum mit heur nagels het gezicht open. Het bloed leup al gauw over zien beide wangen.

Eindelek; har hij heur goed te pakken. Hij vuulde in heur kleren en zöcht net zo lang, tot hij de knippe met zulveren

beugel evunden har. Toen pas, unnerwiel Mina wörstelde om lös te komen, stun hij op en leup weg. De knippe mit het geld in d'haand.

Mina stun ok op. Ze keek Remmelt noa. Ze reup en stak heur vinger umhoog:

"Remmelt, mien jongen, dit zal ik oe ofleren! Waart'oe!"

Remmelt dreide zich umme. Hij zag de dreigende vinger. Angst bekreup hum veur het uutkomen van disse roofoverval.

Zien haand flitste noar beneden, noar zien buze.

Hij trök zien mes en rende op Mina of. "Nee, donder! Dat zal ik oe ofleren!"

Hij roamde heur weer tegen de grond en zweide mit het scharpe mes boven heur gezicht. Het was, as of de schrik Mina verlamde. Mit grote angstogen en bonzend harte keek ze in het bloederige

gezicht van Remmelt, woarin twee ogen vol haat heur ankeken. "Remmelt, doe dat toch niet!"

Ze schrouwde het uut

en spande al de krachten van heur lichaam in, um onder hum vut te komen.

"Ja, zeker doe ik dat!" brulde Remmelt, unnerwiel hij zien mes leut neerkomen en toestak. In de hals, in de borst, weer in de hals.

* * *

Toen hij töt zichzulf kwaamp, zee Mina niks meer. Ze lag slöp op heur rugge in de heide op zied van het pad.

Remmelt loerde um zich hen. Gien iene te zien. Het zwiet stun in dikke druppen op zien heufd.

Het was, as of zien kop

zul barsten. En in zien borst klopte het

van wonder en geweld. Gek, dat zien haart zo tekeer kan goan.

An een bentepolle veegde hij het bloed van het mes of. Toen kwaamp hij weer terugge. Mina har nog een paar goeie

schoenen an. En de kousen kun hij ok nog wel gebruiken. Hij beroofde het liek van kousen en schoenen en roamde

toen, noadat hij weer schichtig um zich hen 'ekeken har, de golden kroonties van het oorierzer of.

Toen leup hij weg. Hij keek niet meer umme. Een paar honderd meter varder, an de raand van het Zwarte Gat, gung hij even op de hurken zitten, um zien gezichte en haanden te wassen en het mes of

te spulen.

Um weer thuis te komen, maakte hij een grote umweg. Eerst noar 't Kobuspad en toen langs de Voelieriete en de

Qngelukkige Wieke noar de Voart. Unnerwegens gung hij bij een bakker achterumme. Ze kenden hum der niet. Hij

kofte wat brood, een stuk koeke en aandere winkelwaren. Hij knupte 't alles bij mekare in zien grote rooie buusdoek.

Toen hij thuus kwaamp, was de middag al een hiel ende hen. Zien vrouwe keek vrumd op toen hij binnenkwaamp.

Hij maakte zien jasse lös en gooide een paar schoenen noar heulr toe.

"Hier! - Die ku'j antrekken!"

Hij knupte zien buusdoek open en stalde alles op de toafel uut. Toen naamp hij zien mes, dat hij altied bij zich har en

dat weer hielemoale dreuge was. Hij sneed een paar plakken van de koeke of.

"Remmelt, gisteroavend haj gien halve cent meer. Hoe koom ie nou an al die dingen?". Der was angst in heur stem.

Remmelt zee niks, mar ging deur mit koeke snieden. "Remmelt, heur ie mij?"

"Hol oen bek!" snauwde hij terug. "Aans koom ik nog in de kaste ok! Hoe ik an al die dingen kome, giet oe niks an!"

"En hoe koom ie an al die krabben op oen gezichte? Bin ie an't vechten ewest?"

"Meinse, vraag toch niet alles!" Een dreun van de voeste op de toafel begeleidde dizze uutoep.

Ik bin vanmorgen

even bij de scheerboas ewest. En die hef mij te pakken had."

Enkele uren later vertrök Remmelt. Een pongel over de scholder. Naar Prusen. Um wark te zuken en vergetelheid. Zien

vrouwe bleef achter. Allent mit het kiend. En mit heur bange veurgevulens.

Toen ze 's maandags een buurman, sprak vertelde die heur, dat Remmelt tegen hum ezegd har, dat hij

zoaterdagoavend mit zien gezichte in de doornhege terechte was ekommen.

Toen wus zij, dat Remmelt heur wat veur 'eleugen har.

* * *

Toen Mina zundags tegen melkoavend niet terug kwaamp en ook later in de oavend niks van zich leut heuren,

maakten ze zich bij Freins Nolde niet ongerust.

"Het zal mit heur va wel slimmer wezen", miende Jantie. Freins dacht dit ok.

De olde Koes was de leste tied al niet zoveule meer.

Het zul hum niks nij'doen ast nog umtied mit d'olde baas of elopen was.

Toen Mina ok de volgende morgen der nog niet weer was, stuurde Freins ien van zien zeuns noar de Tippe, um ies te

heuren, waar of Mina bleef. De beide olde meinsen harren de hiele zundag uut ekeken. Mar Mina was niet thuus

ewest.

* * *

Die zölde mörgen leup een boerenknecht op weg noar zien wark over de schoapedrift.

Links van de plaggenweg zag hij iniens het liek van een vrouwspersoon liggen. Bij schrök en leup in zien

veraltereerdheid terugge.

Der kwamen nog drei kerels an. Plaggenstekers. Hij wachtte, tut ze bij hum waren en toen leupen ze mit heur veeren

noar de plek, woar het liek lag.

Ien van de plaggenstekers herkende Mina.

Ze lag mit de voeten noar de weg toe, de arms uut espreid en de haanden esleuten. An de haanden

zat wat bloed,
ok an heur gezichte en heur hals. Het zulveren oorier was verscheuven en de golden kroonties
waren der of
'escheurd. Heur rok was verkreukeld.
De kerels raakten het liek niet an. Ze leupen even rond deur de heide, of er nog sporen te vienden
waren. Ze dachten
an een ongeluk. Niet an een moord.
Toen woarschouwden ze de börgemeister. Die was er binnen enkele uren mit de gemientedokter
en veldwachter
Lambers. De börgemeister maakte proces verbaal op. Toen het heufd op etild weur, zagen ze, dat
onder het liek een
grote plas bloed in de heidegrond etrökken was. Der weur iene op wacht ezet, tut er een wagen
kwaamp, die het
lichoam mitnaamp noar het liekenhuus op het karkhof in Zuudwolde. De börgemeister huuld zölf
de sleutel van het
liekenhuus bij hum.
's Middags kwaamp de kantonrechter uut 't Hoogeveine mit een paar deskundigen. Het liek weur
eschouwd. Noa
afloop weuren de deuren van het liekenhuus deur de rechter verzegeld en twee arbeiders mussen
de zegels
bewaken.
De politie begunde intussen te zuken. Bij Freins Nolde weur de kiste van Mina underzöcht en
heur kamertien. Mar ze
vunnen gien anwiezings.
Vrömd was, dat ze gien kousen en schoenen an har. Misschien har ze last van zere voeten had en
doarumme de
kousen en schoenen uut etrökken en was ze in de heide goan zitten, um heur geld te tellen. Wie
wèt, misschien dat
er toen iene langs ekomen was, die dat geld zag en uut hebzucht heur overvallen har.
In hiel Drenthe weur de gruwelijke roofmoord uitvoerig bespreuken. Iederiene sprak der
schaande van. Zij, die Mina
ekend harren, harren heur altied gern muggen lien. En ok heur olden stunnen goed an eschreven.
Mit de
Pinksterdagen weur der nargens aandars over eproat as over de moord op Minoa Koes.
En de karke in Zuudwolde was nog nooit zo vol ewest as die zundagmorgen. Iederiene
verwachtte, dat de domeneer
in zien prèke het ok over de moord zul hebben.

* * *

Intussen was de politie nog verscheiden keren op de plek van de moord ewest. Brigadier
Endendiek en veldwachter
Lambers ontdekten zoaterdags noa de moord voetstappen vanof de plek, woar 't gebeurd was, tut
an het Zwarte
Gat. Nog die zölfde dag kwamen ze terugge in 't veld en meuken gipsafdrukken van een paar
voetstappen. Het leek
der op, dat ze waren van iene mit zowat versleten schoenen of leerzen.
In Noordwolde in Friesland pakten ze een man en een vrouw op. Verscheiden meinsen mienden,
heur

zundagsmorgens tegen karktiëk op Schotter'uze te hebben zien lopen. En ze harren gien iene goeien dag ezegd. . . .

Mar later kwaamp uut, dat ze op die tied al in Noordwolde waren.

In Breda pakte de politie veertien dagen noa de moord een Belg of een Fransman op: Jules Hector Guillemin. Die

dreug een bebloed mes bij hum, en ok zien jasse en broek zaten under 't bloed. Mar bij varder onderzuuk bleek, dat

hij nog nooit in Zuudwolde ewest was.

Verskillende zwarvers weuren er op an ekeken. Mar gien iene, die de moordenaar ontdekken kun. . . .

* * *

Veer weken later kwaamp Remmelt van der Hulst terug uut Prusen. Hier en doar har hij as lös arbeider wat ewarkt.

Mar geld har hij niet over ehollen. Zunder ien cent in de buse trök hij tegen de oavend op huus an.

Unnerwegens har hij hier en doar heuren vertellen over de moord bij 't Zwarte Gat.

Hij wus, dat er enkele meinsen op epakt en later weer vrij eloaten waren. Mar der was immers gieniene, die kun

bewiezen, dat hij de doader was!

In 't begun was hij bange west, dat het toch nog zul uutkomen. Mar nou duurde hij hum wel weer te loaten zien.

Allent 's nachts, as hij sleup, dan zag hij in zien dreumen vake het gezichte van Mina Koes. Dan heurde hij heur weer

schrouwen: "Remmelt, doe dat toch niet!" Dan schrök hij wakker en bleef hij wulen, de hiele vardere nacht. De sloap

wol dan niet weer komen en het angstzwiet perelde hum op de kop. Dan was hij bliede, as 't eindelek locht begunde

te worden en d'r een nije dag kwaamp.

Mit de dag weur hij triester en somberder. Wie hum noa kwaamp of wat tegen hum zee, kreeg een snauw en een

grauw terugge. Remmelt, die vrogger altied een bliede en opgewekte natuur har, was hielendal veraanderd.

Iederiene har te doen mit de familie van Mina Koes. Veural mit heur olde vader en moeder, die de hiele zundag uut

ekeken harren, of Mina niet kwaamp.

Ze waren eschrökken, de volgende dag, tegen de middag, toen eerst de zeune van Freins Nolde kwam vroagen, of

Mina die zundag ok thuus ewest was. Woar zul dat kiend toch zitten? Wat zul dat maj'n toch doende wezen? Zij

vertelde altied alles.

Eev'n later kwamen de noabers. Vrouw Koes zag ze al van veer'n ankommen. Heur gezichten stunnen strak. Het waren

Berend en Albert. Ze kwamen achterumme. Vrouw Koes leup heur in de muute. Op de pompstroate bleven ze stoan.

"Wij ebt gien mooie berichten veur oe", zee Berend.

"D'r is wat mit Mina, Zeg 't now mar", reup de olde vrouwe.

"Ja, d'r is wat mit Mina. Zij zul gisteren bij oe ewest hebben. . . . Mar op weg hierhen hef zij een

ongelok had".

Vrouw Koes trök wit weg. Zij leunde tegen de mure en klemde eur haand vaste um de klinke van de deure. "Is 't arg mit oens maj'n?"

De beide kerels knikten. "Bereidt oe veur op het allerargste", 'zee Albert.

"Is is Mina dood?" flusterde de olde vrouwe mit een hiese stem.

An 't gezicht van de noabers zag ze, dat het zo was. Toen kun ze heur niet meer holden en zakte deur de knieën. De

beide manlu vungen heur op en hölpen heur de woonkeuken in, woar ze op een stoele in een hoekien achter de

toafel tegen de mure neer ezet weur.

Eev'n later waren er ok de buurvrouwen.

De zwoar getroffen moeder zat de hiele dag bij de toafel en keek wezenloos veur heur uut. Heur man in de

beddestee har d'ongewone drokte heurd. Ien van de buurvrouwen vertelde hum allènt, dat Mina een ongelok was

overkomen, D'olde boas vreug varder niks en de buurvrouwe kun 't niet over heur hart kriegen, um al dalek alles te vertellen.

D'olde man wol de beddestee uut noar zien vrouwe toe. Mar hij leut hum beproaten en legde zien heufd muu weer

dale op 't kussen. Of en toe mompelde hij wat veur hum hen. Mina, maj'n dan toch!. , Woar bin 'j gisteren ebleven?...

Wij zaten op oe te wachten - Oen moeder en ikke... Dat wus ie toch wel?... D'hiele zundag hebt wij joa uut ekeken.

Mina!"

Tegen d'oaevend, toen 't begunde te twi'jdonker'n, druupten er een paar grote troanen van 't gezichte van d'olde

vrouwe op de toafel.

Toen zee ze veur 't eerst weer enkele woorden. "Here, mien God. - Here, mien God. . . Hoe ku'j oes dat andoen?" En

eev'n later: "Woar ebt wij dat an verdiend?"...

* * *

Het waren ruzege dagen die kwamen. De hiele dag volk over de vloere. De kiender waren overal vandoan ekomen.

De noabers hölpen, zo goed ze kunden.

Het drung tut de beide olde meinsen nauwelijks deur, hoe Mina an heur end ekomen was. Zij was er niet meer.

En dat was 't slimste.

Op de dag veur Pinksteren, een warme zoaterdag, was de groeve en weur Mina verlud.

Het sombere gebeier van de bronzen klokke was wied weg te heuren. Over de Iekelenbarg noar Schotter'uze hen.

De liekstoet was lang. Niet allènt de noabers van d'olde Koes, mar ok de hiele boerschap van Schotter'uze, de

noabers van Freins Nolde, die Mina allemoale goed ekend harren, leupen mit. De manlu plechtig in 't zwart, dalek

achter de liekwagen, woar de kiste op stun, of edekt mit het zwarte doodsklied. Achteran

schoefelden de vrouwen mit
heur ooriezers, woarin de zonne schitterde.
Langzaam trök de liekstoet deur 't dörp.
De straote was uut estörven. Mar overal, achter de gerdienen stunnen de meinsen te kieken, tut de
lange, traag
voortgoande riege veurbij was.
Toen het peerd het hek indreide van het karkhof en doarop de noaste noabers behoedzaam de
kiste van de wagen
etild en noar het graf edragen harren, weur het hiel stille. Het droeve geluud van de karkklokken
höl iniens op.
Een vrumde domeneer kwaamp noar veuren. Domeneer Damsté har net een paar weken elène
afscheid epreekt.
Hij har een beroep an eneumen noar Tricht.
In enkele körte woorden herdacht de vrumde domeneer Mina Koes. "Veel te vroeg is zij van ons
heen gegaan", zee
hij. "Het leven lag nog voor haar. Zij zorgde voor haar oude vader en moeder, die haar nog niet
konden missen.
Maar God had haar ook nodig en heeft haar tot Zich genomen".
Iederiene was mit zien gedachten bij heur olden. Iederiene dacht er ok over noa, wie de
moordenaar kun wezen.
De gezichten stunnen strak. De kerels knepen de voesten stief in menare. Enkele vrouwen leuten
de troanen over de
wangen rollen.
De domeneer sprak ok over de moordenaar.
"God weet, wie het is en wat hem tot deze afschuwelijke daad heeft gebracht. God weet, hoe
groot zijn wroeging is.
Hoe hij van binnen verteerd wordt door angst voor ontdekking. God zal hem niet met rust laten,
maar zij hem toch
genadig".
Ien van de noabers kwaamp noar veuren en bedaankte uut name van de familie Koes.
Zien stemme beefde, toen hij varder sprak. "Wij buugt het heufd veur het roadsel van dizze dood.
Wij wilt niet
murmureren. Mar het döt oes al lempale zeer, dat dit nog niet vol eschreven blad uut het grote
levensboek is weg
eneumen". Hij wachtte eev'n. Enkele vrouwen snökten. Weg eneumen, zee ik . . . Nee weg
escheurd! Wij mut
vertrouwen, dat het zo de Wille is van de hoge God. Mar dat kunt wij joa hoaste niet...."
Enkele ogenblikken bleef het doodstille.
Iederiene keek veur hum. "Here,..... Oen wille geschiede.... Amen!
Zwiegend zöcht iedenene zien stee in de stoet weer op. Op de weg terugge was 't er gieniene, die
een woord zee.

* * *

D'olde Koes kwaamp niet weer van bedde of. Enkele weken later, op een middag, heurde zien
vrouwe hum roepen!
Zij was buten gaangs mit de geite. Zo gauw ze kun, leup ze noar binnen. Noar de beddestee. Het
heufd van heur man
was opzied egleden. Zien gezicht was vertrökken. Hij was dood. De leste weken har hij nargens

aanders over eproat,
as over Mina. De leste dagen wus hij niet iens meer, dat Mina er niet meer was.
"Zundag, dan komp' Mina toch?", har hij gisteren ezegd. En zij har mar ja eknikt. Now was hij dan bij zien dochter.
Weer kwamen de noabers en weer weur der iene uut edragen uut het olde huussie op de Tippe.
Noa de groeve was
't er iene van de kiender, die d'olde moeder bij heur in huus naamp...

* * *

In de leste helft van juni kwaamp Rammelt van der Hulst terug uut Prusen.
Zien vrouwe was bezig in huus de boel op te hemmelen. Zij har Rammelt zien ankommen. Ze gung deur mit heur wark,
toen hij de deure lös gooide en noar binnen stommelde. Ze zee niks.
Rammelt trök een stoel bij de toafel en gung zitten. Ok hij bleef zwiegen.
Zij keek hum vroagend an.
"Der dan!" - En mit smeeet Rammelt twee golden kroonties op de toafel. "Geld he'k niet. Mar morgen, dan goa'j noar de goldsmid, naar Roos. En dan verkoop ie die snuusterijen. Ie kriegt er allicht een paar daalder veur!"
"Rammelt, hoe koom ie an dat spul?" Zij kreet het uut en keek mit grote ogen noar zien dreigende kop.
"Die hek in Prusen ekoft. Der was iene op 't wark, die har geld neudig. Veur een daalder mug ik ze hebben. Als hij ze noa twee weken niet terugge vreug, mug ik ze hollen. Die twee weken bint veurbij. Toen heb ik ze mit eneumen.
En nou weej't!"
Een slag mit de voeste op de toafel. En Rammelt bleef weer zwiegen.
Hij bleef zwiegen over alles, wat er op die zundag veur Pinksteren gebeurd was. Gieniene heurde hum er ooit over proaten. As 't er aanderen over begunnen, dan weur hij kwoad en probeerde gauw 't gesprek op een aander onderwarp te kriegen.

* * *

De dag noa zien terugkeer uut Prusen gung zien vrouwe met de golden kroonties noar de goldsmid. Roos gaf heur der twee rieksdaalders veur en vief stuver. Ien rieksdaalder gaf ze an Rammelt.
"Is dat alles, waj der veur ekregen hebt?" vreug hij.
"Meer wol hij mij d'r niet veur geven!" zee ze.

* * *

In de zummer warkte Rammelt bij de boer. Dan bij d'iene, dan bij d'aandere. In de winter, as 't niet te kold was, was hij in 't veen: törf graven, noar hij zee. Maar in warkelijkheid was hij an 't streupen. Gien haze en gien knien was veilig veur hum.
As hij wus, dat gien iene hum kun zien, leup hij noar 't Zwarte Gat. En doar vandoan over de menneweg noar Schotter'uze, tutdat hij kwaamp bij de plek, woar hij Mina Koes neer esteuken har. Alle sporen van de moord waren

uut ewist. Van het bloed was niks meer te zien as een donkere vlek. De heide har zich weer hersteld.

Minutenlang stun hij stille op die plek. Dan was 't bij tieden, of hij gek begunde te worden. Dan was 't of zo mit iene

Mina d'r weer an zul komen. Soms, in zien doesterigheid, miende hij zölfs, dat hij heur zag. Mar as ze dan vlak bij hum

was, begunde alles in hum te dreien en weur hij duzelig. Mit maakte hij dan, dat hij vurt kwaamp.

Dan was 't of de

duvel zölf achter hum an zat. Of die zo achter de donkere bargies rond het Zwarte Gat kun opduken en hum griepen.

Dan leup hij, wat hij lopen kun, tut hij muu en achter de poeste weer op de Lindeger-stroate was.

Vake leup hij in hum zölf te proaten. Mar gien iene, die wus, woar hij 't over har. Allent zien vrouwe vermoedde. wat er

an de haand was. Mar zij duurde d'r mit gieniene over te proaten. Zeker niet mit Remmelt zölf.

* * *

De winter was strengen en het eten betuun. Honger weur d'r eleden en kolde. Overal op het veen en ok op het

zaand.

Toen het weer mei was, een joar noa de moord, trökken Remmelt en zien vrouwe mit oot het kiend noar het zuden,

noar Brabant. Hij vund hier en daar wat lös wark. Mar ok weer de draank. De draankduvel leut hum ok doar niet lös.

De bittere armoede bleef.

Soms, as de verwietende ogen van zien vrouwe en het gekriet van het kiend hum begunden te vervelen, barstte hij

lös. Dan vluukte en tierde hij. Dan sleug en trapte hij um zich hen, of hij dol eworden was.

In 't naajoar trökken ze weer terug naar 't noorden. Heur olde huus aan de Gaffelwieke stun er nog.

Weer kwaamp er een zwoare winter. Het kiend was moanden lang ziek. Soms was 't net, of het zo zul starven.

Vaker dan aandere bleef Remmelt weg.

Soms dagen an iene. Ien keer een paar weken an ien stuk. Al vaker leut hij zien gezin an het lot en de honger over.

In 't veurjoar en de zomer gung zien vrouwe zölf uut warken. Eerst in 't veen. Het kiend gung mit in een krulewagen

en speulde overdag tussen de 'törfbulten. Later kreeg ze wark as meid bij een boor. Het kiend bracht ze dan 's mörns

vro al noar heur zuster.

Van aandere heurde ze, dat Remmelt het proatien rondstreide, dat ze mit andere kerels gung.

En dat hij doarumme

van heur of wol....

* * *

Op een oavend was hij weer thuis. Het was begun september. Zowat twij en een half joar was er veurbij seins de

moord.

Het leek, of hij rustiger was dan aandere.

Zij har hum in een paar dagen niet eziene. Hij zag 't er smerig en verwilderd uut. Mar dat wus zij

al niet aans meer.

Hij har een poos bij de toafel ezeten. Zwiegend. Mit zien vingers trommelde hij op het toafelblad. Zij beredderde hier

en doar nog wat. Iniens hól hij op mit het trommelen. Zij keek noar hum. Hij keek heur an. Ze zag, dat er een gemien lachien op zien gezichte lag.

Zij waar'de zich.

"Wat hej?" vreug ze.

"Wat zu'k hebben!" zee hij. Hij snauwde.

Mar niet zo as aans. Het was of hij wat in 't zin har.

"Wee'k niet", antwoordde zij, "Mar ik wolle geern, daj weer ies thuis bleven, en daj probeert, oes gezin der weer

boven op te helpen".

"Ik zal thuis blieven", zee hij. "Mar niet mit oe!"

"Woorumme niet? - En mit wie dan wel?" vreug ze, unnerwiel het net was, of er een zwoare voeste op heur hart elegd weur.

"Dat giet oe niks an!" - Het gemiene lachie was een grijns eworden. "Ie holdt et mit aandere kerels. En ik wil een

aandere vrouwe hebben. Ie bint mij ok te slodderig!"

Zij legde de haand op de börst. Ze trök wit weg. "Remmelt, ie weet zölf, dat aj liegt! Ik begriepe niet, hoe aj d' ran

komt! Schaam ie oe niet, zukke dingen te zeggen? En deinkt ies an oes kiend!"

Remmelt har nou beide haanden veur hum op toafel liggen. Twee zwoare, behoorde knoesten.

"As ik dat wille, dan

mut ie! Dan zulle wij nog wel ies zien, wie hier de boas is!

En aans.... " Er klunk dreiging in zien stemme. "En aans.... ", zee hij nog een keer, unnerwiel hij mit donkere blikken

noar heur keek.

"Wat aans?", vreug zij noa een paar ogenblikken.

Stille bleef het. Allènt de wekker tikte hard op de kleine schöstienmaantel. Zij was op estoane en stun bij de

butendeure.

"Wat aans? - Of wol ie mij ok vermoorden, net as Mina Koes?"

Het was d'r uut, veur zij er arg in har. Mitiene sprong Remmelt op um heur te griepen. Mar zij was hum even te gauw

of, glipte noar buten en smeed de deure mit een klap achter heur dichte. Toen begunde ze te lopen. Ze leup veur heur

leven....

Achter heur bleef het stille. Remmelt was niet noar buten ekomen. Hij har heur weg zien rennen en was toen weer

gaan zitten.

Nou is zij uut heur zölf weg egoane, dacht hij.

Hij begunde te dommelen en iniens schrök hij wakker. Hij heurde weer de stemme van meer dan twee joar elène in

het heideveld bij het Zwarte Gat: "Remmelt, doe dat toch niet!"

Hij keek veur hum uut in de donker wordende oavend. Het broesde in zien kop van wonder en

geweld. Hij probeerde
an aandere dingen te deinken. Mar dan was het, of de deure wéér dichtknalde en hij wéér zien
vrouwe heurde
roepen: "Of wol ie mij ok vermoorden, net as Mina Koes?"
* * *

De dag doarop kwamen de veldwachters.
Remmelt was achter zien huus an 't eerpel rooien. Geboeid weur hij mit eneumen.
Zien vrouwe was noar heur zuster egoane. Hielemoale overstuur har ze doar alles verteld van de
leste joaren. Ok van
heur verdenkings en wat ze hum nou veur de voeten egooid har. Samen waren ze toen noar de
politie estapt. . . .
* * *

Toen Remmelt van d'eerste schrik bekomen was, was hij weer d'olde. Hetzölfde stoerse gezicht.
Tegen gieniene wol
hij wat zeggen. Hij weur noar Zuudwolde ebracht. Veur de börgemeister ontkende hij alles. Hij
wus niet meer, wat hij
op die zundag veur Pinksteren edoane har. Wat wollen ze eigenlek wel van hum. Even later
vertelde hij uut hum zölf,
dat hij die hiele zundagmörgen de deure niet uut ewest was. Noa de middag was hij noar Prusen
vertrökken, um doar
te goan warken.
* * *

De volgende dag kwaamp de rechter-comissaris uut Leeuwarden. Weer wol hij niks toegeven.
As een lopend vuur was het deur de hiele streek egoane, dat de moordenaar van Mina Koes epakt
was.
Overall stunnen de meinsen langs de weg en op 't arf, toen hij, geboeid tussen een paar
veldwachters, naar 't Zwarte
Gat weur ebracht. Eerst in een rietuug noar Schotter'uze, woar ze uutstapten bij Stienbargen, de
boer, waar hij
vrogger as knecht ewarkt har. Toen varder te voet noar 't veld in. Hij zag weer de plek. woar 't
gebeurû was. Hij
heurde, toen hij de ogen dichte dee, weer het doodsbenauwde krietten van Mina Koes. Hij vuulde
hum duzelig
worden. Mar nog blef hij ontkennen. "Ik heb oe immers al ezegd, da'k et niet edoan ebbe. Geleuft
mij dan toch!"
Op de terugweg kwamen ze weer over 't arf van Stienbargen. De boerin kwaamp noar buten. Ook
de baas zölf gunk
mit Remmelt proaten. "Remmelt, aj 't edoane ebt, zeg et dan. Ie zult dan eindelek ies weer rustig
worren. En rusteg
kunnen sloapen. Ie maakt mij niet wies, Remmelt, daj zo mar veur niks zo eworren bint, aj nou
bint. Ie waren vrogger
altied een goeie knecht. Ik heb een boel wille van oe had en het spiette mij, dat aj weggungen. Ik
har oe geern willen
hollen. Ie magt ok nou nog bij mij weer komen. Ik heb ok nou nog het beste mit oe veur.
Doarumme vroag ik oe:
Remmelt, heb ie Mina Koes vermoord, ja ofte nee?"
Mit gebeugen heufd har Remmelt alles over zich hèn loaten gaan. Hij har zien olde boer loaten

uutproaten.

Het bleef even stille.

Toen nikkopte Remmelt. Hiel langzaam.

Schichtig as een bange hond keek hij um zich hen. Zien haanden dreiden hen en weer in de boeien. Hij zag Mina Koes

weer lopen in de stroalende zonne over de schoapedrift.

"Ja", zee hij, "ik heb het edoane".

Zo zwiegzaam as hij eerst ewest was, zo umstandig vertelde hij nou alles. Hoe het bij hum thuus was. Hoe hij ewarkt

har veur zien gezin en an de draank ekomen was. Hoe hij die zundagmörge naar zien vroggere boer har ewild. Mar

toen Mina Koes was tegen ekomen.... .

* * *

Een paar dagen later in Leeuwarden vertel hij 't hiele verhaal nog ies weer an de rechter-commissaris.

Goed veer maanden later, op 21 februari 1884, stun hij veur de rechtbank. Zien vrouwe zat op 't getugenbaankie en

gnees zenuwachtig, toen ze hum zag.

De eis was 25 joar tuchthuisstraf. De advocaat dee zien best, der een jaar of wat of te kriegen.

Tut 20 joar weur hij

veroordeeld. Het was Remmelt, of hij in een donkere nacht keek, woaran nooit een ende zul komen. .

* * *

Tut vlak an de leste Wereldoorlog hef op die ienzoame plek an de olde schoapedrift dicht bij 't Zwarte Gat in de

gemiente Zuudwolde, woar de moord ewest hef een veldkei elegen, mit onbehölpen daarin ebeiteld, de letters:

"M.-K.-1881".

Allènt olde meinsen in Zuud-Drenthe weet nog het verhaal te vertellen, zo as zij het heurden van heur olden, over de

"Moord bij het Zwarte Gat".

Het gerechtshof te Leeuwarden veroordeelt hem tot 20 jaar tuchthuisstraf. In 1903 wordt Remmelt in vrijheid gesteld.

Hij leidt dan het leven van een verschoppeling, die nergens meer welkom is. In 1916 overlijdt hij op 67-jarige leeftijd

te Vriezenveen aan de gevolgen van ondervoeding en onderkoeling.

Het lied van Mina Koes.

Hoort vrienden wat er is geschied

Al in het Schottersveld van Drenthe

Een jonge maagd, die het leven liet

Dat u dat diep in 't harte prente (bis).

Een jonge dochter, schoon en fris

In dienst was in 't gehucht Zuidwolde

Die zondagsmorgens zeer gewis

Uitging en naar haar ouders woude (bis).

Maar midden in dat ruwe veld

Ontmoette zij iemand, die haar kende

Och neen, zij had het niet voorspeld
Dat die het oog op haar leven wendde (bis).
Hij sprak haar aan: geef mij uw geld
Want daarom ben ik zeer verlegen
Ik ben hierop ook zeer gesteld
Maar Mina Koes had hierop tegen (bis).
De moorddaard schreed nu nader bij zijn drift
begon nog meer te zwellen
Hij greep haar toen stoutmoedig aan
En wil haar nu ter aarde vellen (bis).
Daar worst'len zij nu beide saam
Maar Mina Koes ging de moed verloren
Ach, dat er nu toch hulpe kwam
Hij greep zijn mes en wil nu moorden (bis).
Daar ligt zij nu in 't open veld
Gewenteld in het bloed van moorden
Mij dunkt, de moordenaar is ontsteld
Dat hij die laatste gil altijd moet horen (bis).
O Rummelt, moordenaar van der Hulst
De daad is nu genoeg bewezen
De dader zijt gij welbewust
Zoals een ieder in het openbaar kan lezen (bis).